

ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-2-10-2>

Крушеницький Андрій Васильович,

доктор філософії за спеціальністю 081 Право,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1
(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3441-7088>

Удод Андрій Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1
(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8029-4878>

ДОКУМЕНТИ – ДЖЕРЕЛА ДОКАЗІВ ЯК ОБ’ЄКТИ ВИТРЕБУВАННЯ ТА ОТРИМАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті висвітлені проблемні питання, пов’язані із механізмом збирання документів – джерел доказів шляхом використання такого способу збирання доказів, як витребування та отримання у порядку ст. 93 КПК України. Розглянуті питання щодо: поняття, сутності, форми та ознак документа як джерела доказів; умов, за яких документ може бути використаний як джерело доказу; класифікації документів за характером інформації (закріпленої в документах), які можуть стати об’єктом витребування у порядку ст. 93 КПК України; сутності електронного документа та його використання у кримінальному провадженні як доказу; процесуального порядку витребування та залучення документів-джерел доказів до матеріалів кримінального провадження.

Ключові слова: витребування та отримання документів, спосіб збирання доказів, форма витребування, сторони кримінального провадження.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 93 КПК України одним із способів збирання доказів сторонами кримінального провадження є витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок. Однак неврегульованість окремих питань, зокрема щодо механізмів витребування та отримання зазначених об’єктів (у т.ч. документів як джерел доказів у кримінальному провадженні), зумовлює необхідність у подальших наукових дослідженнях з окресленого напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов’язані з механізмом формування, збирання та використання документів як джерел доказів у кримінальному провадженні розглядалися у наукових працях низки вітчизняних учених, зокрема, І. О. Крицької, А. Д. Марушева, О. В. Сіренка, Ю. В. Гуцуляка, О. М. Дуфенюка, В. А. Дем’янчука, С. О. Ковальчука, та ін. Проте, увага приділялася тільки окремим питанням, пов’язаним з даною проблематикою, і формулювалися досить суперечливі погляди, які потребують критичного аналізу.

Формування цілей статті. Метою статті є визначення оптимального процесуального порядку витребування документів в порядку ст. 93 КПК України та

механізмів його реалізації сторонами кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Частини 2, 3 ст. 93 КПК України містять вказівку на досить чисельний перелік об'єктів витребування. До цих об'єктів, КПК України відносить: речі, документи, відомості, висновки експертів, висновки ревізій та актів перевірок. Вченими справедливо підкреслюється, що «відомості», «висновки експертів», «висновки ревізій та актів перевірок» цілком охоплюються поняттям «документ», а тому необхідність у їх відокремленні в нормах ч. 3 ст. 93 КПК України повністю відсутня. Таким чином, науковцями зазначається, що законодавець при формулюванні переліку об'єктів витребування та отримання в порядку ст. 93 КПК цілком міг обмежитись поняттями «речі» і «документи».

Разом з цим, на сьогодні існує потреба в чітких науково обґрунтованих положеннях щодо визначення:

- поняття, сутності, форми та ознак документа як джерела доказів;
- умов, за яких документ може бути використаний як джерело доказу;
- класифікації документів за характером інформації (закріпленої в документах), які можуть стати об'єктом витребування у порядку ст. 93 КПК України;
- сутності електронного документа та його використання у кримінальному провадженні як доказу;
- процесуального порядку витребування та залучення документів-джерел доказів до матеріалів кримінального провадження.

Отже розглянемо зазначені питання більш детально.

1. Поняття, сутність, форма та ознаки документа як джерела доказів.

Насамперед слід зазначити, що документ є одним із процесуальних джерел доказів відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК України. Поняття «документ» можна зустріти як у законодавчих актах, так і в юридичній літературі.

На відміну від КПК України 1960 р., в якому не містилося визначення поняття документів, чинний КПК України 2012 р. містить дефініцію, відповідно якої документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження (ст. 99 КПК України) [1]. Згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інформацію», під «документом» розуміється матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі [2].

У науковій літературі наводиться досить велика кількість визначень документа як процесуального джерела доказів.

Так, за твердженням В. Ю. Шепітька, документ – це матеріальний об'єкт, у якому зафіксовані відомості про будь-які факти, що відбулися або передбачаються. Водночас науковцем зазначається, що за правовою природою документи можуть мати значення як письмових, так і речових доказів [3, с. 92; 4, с. 622]. Досить схоже визначення документа як джерела доказів надається В. Дем'янчуком та В. Іщенком. За твердженням науковців, під документом слід розуміти матеріальний об'єкт, який перебуває в зафіксованій формі та безпосередньо відображає відомості про факти та події, що мають значення для кримінального провадження, викладені з допомогою знаків і дають змогу відтворювати у формі зображень чи усної мови, передавати і тлумачити людську

думку. Цей матеріальний об'єкт, по-перше, може бути складений певною особою, підприємством, установою, організацією; по-друге, отримується та додається до матеріалів провадження в установленому законом порядку [5, с. 58; 6, с. 44].

За твердженням Л. І. Галузинської та Н. В. Науменка, документом доцільно визнавати все те, що використовується для обробки, реєстрації, передачі та збереження інформації про будь-яку подію. Передусім це форма прояву певного факту чи обставин, на яких базуються певні ідеї [7, с. 287; 8, с. 60–61].

Інші науковці визначають документ як засіб фіксації інформації про певні факти, події, явища об'єктивної дійсності та розумової діяльності людини. Документ є результатом відображення певної інформації на спеціальному матеріалі за визначеним стандартом чи формою. Документом називають усе те, що використовується для реєстрації, передачі та збереження інформації про будь-який предмет. Це матеріальний вияв певного факту чи певної ідеї або ж матеріальне свідчення, на яке беруть за основу під час затвердження факту чи ідеї. Отже, за переконанням науковців документ є матеріальним об'єктом, в якому фіксується, передається, зберігається певна інформація в кодифікованому вигляді. Довгий час учені розглядали документи виключно як письмову форму фіксації інформації [9; 10, с. 127].

Є. Г. Коваленко під поняттям «документ» розуміє матеріальний об'єкт, на якому уповноважена службова особа загальнодоступним для документа способом зафіксували дані, які мають значення для кримінального провадження [11, с. 544].

За твердженням М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, В. П. Шибки, документом слід вважати не тільки матеріальний об'єкт, на якому за допомогою знаків письма зафіксовані обставини, що мають значення для провадження, а й об'єкт, на якому вказані обставини зафіксовані за допомогою звуку або зображення [12, с. 159].

І. М. Доронін надає більш практичне визначення поняття «документ». Науковець зазначає, що документ, це насамперед офіційний письмовий акт, який виходить від відповідної юридичної особи чи компетентної службової особи, що не є учасником кримінально-процесуальної діяльності, або будь-який письмовий акт приватної особи, який містить відомості, що мають значення для правильного вирішення справи [13, с. 36; 5, с. 58–59]. Отже, науковець слушно зауважує, що документ може виходити не тільки від юридичних, а й від фізичних осіб.

Таким чином, зазначимо, що документ слід розглядати передусім як матеріальний об'єкт, що має такі властивості, які надають можливість збереження та передавання інформації (письмових знаків, звуків, зображення, електронних кодів тощо), що має значення для кримінального провадження за допомогою відповідних знаків.

З приводу форми документа та його ознак науковцями підкреслюється, що в документі інформація може бути закріплена не тільки в письмовій, а й в іншій формі. Підтвердження цьому є положення, закріплені у ст. 99 КПК України, відповідно до яких документ може мати своє відображення у формі письмових знаків, звуку, зображення, відомостей тощо. Тобто відображена у документі інформація може мати як письмову, так і звукову, графічну та інші форми. Водночас складені у письмовому вигляді документи повинні відповідати вимогам, встановленим КПК України [10, с. 128].

Є. Г. Коваленко виділяє такі ознаки документа як джерела доказів: 1) є матеріальним об'єктом; 2) є джерелом

доказової інформації, якщо в ньому зафіксовані відомості про події та факти, які мають значення для кримінального провадження; 3) зміст документа має засвідчувальний або описовий характер; 4) відомості, які містяться в документі, фіксуються будь-яким способом, що дозволяє однозначно їх відтворювати, передавати і тлумачити за допомогою технічних засобів або усної мови; 5) відомості засвідчуються суб'єктами – авторами документів, від яких документ виходить, у межах їх повноважень; 6) документ має бути отриманий відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства [11, с. 134–135].

І. М. Доронін до обов'язкових ознак документа відносить його письмовість, сутність якої полягає у фіксуванні думок людини за допомогою певних знаків [13, с. 32, с. 36].

Учені виділяють і такі ознаки документа, як джерело доказів: 1) авторами документа можуть виступати установи, підприємства, організації, службові особи чи окремі фізичні особи; 2) документ є джерелом доказів, якщо викладені в ньому відомості мають значення для встановлення обставин, що підлягають доказуванню відповідно до ст. 91 КПК України; 3) відомості про певні події проявляються в письмовому документі у вигляді описання зазначених подій відповідними особами (авторами створених документів); 4) для викладення в документі відповідних обставини можуть бути використані різні способи передачі інформації; 5) документ набуває статусу джерела доказів у тому випадку, коли він одержаний з дотриманням відповідної кримінально-процесуальної форми [14, с. 248].

Отже, як бачимо, в юридичній літературі на сьогодні немає єдиного загальноприйнятого підходу щодо визначення поняття «документ». Водночас, на нашу думку, найбільш оптимальним є визначення, запропоноване С. С. Вітвіцьким, О.О. Волобуєвою, Д. В. Давидовою, які «документ» визначають як матеріальний об'єкт або електронну форму його відображення, що характеризуються фізичними властивостями, які забезпечують можливість збереження та передавання інформації, що має значення для кримінального провадження, у просторі й часі за допомогою відповідних знаків (звуків, зображення, електронних кодів тощо) [10, с. 145].

2. Умови, за яких документ може бути використаний як джерело доказу.

В. С. Сезонов та А. В. Піддубна слушно підкреслюють, що у кримінальному провадженні документи як джерела доказів можуть використовуватися тільки за умови дотримання вимог кримінального процесуального законодавства та їх належності і допустимості. Належність документа як самостійного доказу, згідно зі ст. 85 КПК України, полягає в тому, що він містить докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, та інших обставин, що мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів. Норма щодо допустимості доказів теж визначена процесуальним законодавством та охоплює два принципових положення: отримання документа як джерела доказів у порядку, встановленому ст. 86 КПК України, та заборона на використання недопустимого доказу під час прийняття процесуального рішення, посилення судом у процесі ухвалення судового рішення [15, с. 113–114].

Як указує А. П. Слободзян, документи як докази можуть бути отримані та долучені до матеріалів кримінального провадження у такий спосіб:

1) подання документів за власною ініціативою учасниками кримінального провадження;

2) витребування й отримання речей і документів в порядку ст. 93 КПК України;

3) вилучення документів під час проведення обшуку, що проводиться на підставі ухвали слідчого судді;

4) тимчасового доступу до речей і документів на підставі ухвали слідчого судді, суду;

5) одержання документів на території іноземної держави в результаті здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження [16, с. 188].

Загалом ми погоджуємося із пропозицією, запропонованою А. П. Слободзяном, щодо виділення способів отримання та долучення документів до матеріалів кримінального провадження. Водночас вважаємо, що такий спосіб залучення доказів, як подання документів за власною ініціативою учасниками кримінального провадження (пункт 1) не потребує відокремлення, оскільки він і так охоплюється процедурою «отримання» в порядку ст. 93 КПК України, мова про яку йдеться у пункті 2. Крім того, на нашу думку, до наведеного переліку доцільно додати ще один спосіб отримання документів-доказів. Мова йде про можливість вилучення документів під час такого різновиду обшуку як особистий обшук (обшук особи).

Підсумовуючи, слід зазначити, що документ набуває статусу доказу за умови, якщо він одержаний у встановленому порядку із дотриманням процесуальної форми, встановленої законом. Крім того, документ має відповідати вимогам належності та допустимості, що передбачено статтями 85, 86 КПК України.

3. Класифікація документів за характером інформації (закріпленої в документах), які можуть стати об'єктом витребування у порядку ст. 93 КПК України.

В юридичній літературі існує значна кількість документів (та їх класифікацій), які можуть бути витребувані та отримані у кримінальному провадженні в порядку ст. 93 КПК України.

Так, залежно від мети використання та способу виготовлення А. Д. Марушев виділяє такі форми документа: 1) оригінал документа; 2) дублікат документа (документ, виготовлений таким самим способом, як і його оригінал); 3) копія документа; 4) копії інформації, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах; 5) електронний носій інформації; 6) документи, що виконані у вигляді рукописних записів, як буквених, так і цифрових (коли надаються угоди, розписки й інші акти, пов'язані з реалізацією прав і обов'язків громадян). Серед способів отримання зазначених видів документів науковець також вказує на можливість застосування процедури, визначеної ст. 93 КПК України (витребування і отримання документів) [17, с. 382].

За характером виникнення В. В. Коваленко, Л. Д. Удалова, Д. П. Письменний поділяють документи на такі групи: 1) офіційні (тобто такі, які виходять від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, організацій і установ, службових осіб); 2) особисті (тобто такі, які надходять від фізичних осіб) [18, с. 136].

За твердженням Р. І. Благути, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуренюк, відомості, які містяться в документах-джерелах доказів, слід класифікувати на:

1) інформацію, яка має доказове значення, що зафіксована на матеріальних носіях інформації, про обставини, які підлягають доказуванню;

2) інформацію, яка має орієнтувальне значення для організації й тактики проведення інших процесуальних

дій, слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій тощо) [19, с. 244].

У науковій праці С. О. Ковальчука виділено такі групи похідних документів: 1) копії документів (у т.ч. витребувані в порядку ст. 93 КПК України); 2) документи, які, на відміну від копій, відтворюють зміст документа-першоджерела не повністю, а лише деякі його частини, фрагменти; 3) документи-свідчення, тобто документи, джерелом відомостей у яких виступають повідомлення певних осіб; 4) протоколи слідчих і судових дій, спрямованих на збирання та дослідження доказів; 5) довідки, характеристики та інші документи, які засвідчують наявність або відсутність певних фактів і видаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і службовими особами [20, с. 236–238].

С. Й. Гонгало наводить досить широку класифікацію документів. Так, науковець, серед іншого, зазначає, що за змістом документи поділяються на: організаційно-розпорядчі; фінансово-розрахункові; постачальницько-збутові та ін. За найменуванням: положення, накази, розпорядження, інструкції, звіти, акти, записки, листи, ордери, плани, баланси та ін. За походженням: службові та офіційно-особисті (іменні). За ступенем гласності: звичайні, секретні, для службового користування. За призначенням: на оригінали та копії. Науковець слушно зауважує, що оригінал – це документ, створений вперше і належним чином оформлений, у свою чергу копія – це точне відтворення оригіналу. Як оригінал, так і копія мають однакову юридичну силу [21, с. 2–3].

Отже проведений нами аналіз наукової та юридичної літератури свідчить, що питання розмежування документів (тобто їх класифікація) залежить від правової природи самого документа, характеру інформації, яка міститься в ньому, мети використання документа та його призначення. При цьому доцільно підкреслити, що класифікація документів, як і будь-який інший вид класифікації, певним чином є умовною і відносною, оскільки неможливо охопити всі сфері правовідносин. Документи, як докази, різні за своїм походженням, мають різну структуру і неоднакові функції [22, с. 200]. У зв'язку із чим охопити всі види документів (як й інформацію, яка в них міститься), які можуть бути об'єктом витребування в порядку ст. 93 КПК України і вважати їх виключно вичерпними, – фактично є неможливим.

Водночас за правовим режимом доступу до інформації, що міститься в документах, на нашу думку, документи доцільно розділити на такі дві групи:

1) документи, які містять інформацію з обмеженим доступом (ця ж група документів охоплюється поняттям «відомості, що містять охоронювану законом таємницю»);

2) документи, які не містять інформації з обмеженим доступом (охоронюваної законом таємниці).

Саме механізм та порядок витребування першої групи документів викликає низку питань у правозастосовній практиці.

Так, аналіз слідчо-судової практики вказує, що нерідко суб'єкти господарської діяльності (мова йде передусім про юридичних осіб приватного права) ухиляються (відмовляються) надавати на вимогу сторони кримінального провадження документи, що відображають певні господарські операції (управлінські, бухгалтерські, банківські та ін.). Аргументами для відмови в наданні таких документів з їх боку є посилання на те, що витребувані документи містять охоронювану законом таємницю (зокрема,

банківську таємницю; конфіденційну інформацію, в тому числі таку, що містить комерційну таємницю тощо). За твердженням володільців відповідних речей і документів, доступ до зазначених відомостей може бути здійснений не інакше як на підставі ухвали суду. Така позиція відповідних суб'єктів не викликає здивування, оскільки питання щодо особливостей розкриття інформації з обмеженим доступом (охоронюваної законом таємниці) недостатньо врегульовано. Так, чинна редакція статті 93 КПК України взагалі не містить будь-яких обмежень щодо категорії документів та інформації, що можуть бути витребувані. Таке положення в КПК України створює враження, що сторона кримінального провадження може здійснити витребування будь-якої інформації, що на нашу думку є прогалиною законодавства.

4. Сутність електронного документа та його використання у кримінальному провадженні як доказу.

У чинному КПК України відсутнє визначення поняття «електронний документ», однак зазначаються умови, за яких він може бути визнаний оригіналом та за яких підстав можливе його вилучення. Так, у ч. 3 ст. 99 КПК України визначається, що оригіналом електронного документа є його відображення. Відповідно до 4 ст. 99 КПК України копії інформації, в тому числі комп'ютерних даних, що містяться в інформаційних (автоматизованих) системах, електронних комунікаційних системах, комп'ютерних системах, їх невід'ємних частинах, виготовлені слідчим, прокурором із залученням спеціаліста, визнаються судом як оригінал документа.

У науковій літературі висловлюються різні погляди щодо сутності електронного документа.

Як зазначає А. М. Коваленко, одним із атрибутів електронного документа є його формат, технологія та хронологія створення, користувач, яким документ було створено, каталог розміщення документа на носії, зміст документа тощо [23, с. 186].

За твердженням Д. М. Цехана, на відміну від паперових документів, електронні документи мають іншу правову природу і характеризуються такими ознаками:

– електронний документ не може існувати без носія інформації, при цьому набувають значення ідентифікаційні ознаки носія інформації;

– електронні докази існують у нематеріальному вигляді, а для їхнього сприйняття та дослідження використовують програмно-технічні засоби;

– вони можуть бути змінені, пошкоджені або знищені у процесі експлуатації пристрою чи під впливом фізичних чинників;

– за стадіями виготовлення документи, в тому числі й електронні, поділяють на оригінали, дублікати, копії й виписки [24, с. 207].

О. В. Сіренко пропонує визначати електронні докази (як і електронні документи) як відомості про обставини, що мають значення для кримінального провадження й існують у нематеріальному вигляді в межах технічного носія чи каналу зв'язку та сприйняття і дослідження яких можливе за допомогою технічних засобів і програмного забезпечення [25, с. 211].

Є. С. Хижняк вказує, що під електронним документом слід розуміти будь-яку інформацію в електронній формі, яка міститься на спеціальних технічних засобах. Підкреслюється, що електронний документ не має матеріальної форми існування. За своєю сутністю електронний документ не має матеріального вираження та існує в нематеріальній формі на спеціальних засобах. Відсутність матеріальної форми існування

зумовлює взаємозв'язок електронного документа з технічним носієм, на якому даний документ зберігається [26, с. 81–82].

Розглядаючи наявність окремих проблемних питань, зокрема, деякі науковці (В. С. Сезонов, А. В. Піддубна) стверджують, що документом має вважатися не окремий електронний файл, який містить відомості, що мають значення для кримінального провадження, а фізичний носій електронної інформації, який містить згаданий файл. Таке бачення обґрунтовується тим, що сучасні матеріальні носії електронної інформації здатні містити безліч файлів різного формату, об'єму та розміру одночасно і лише деякі з них можуть стосуватися відповідного кримінального провадження. Через це в практиці виникають труднощі в разі необхідності вилучити інформацію з віддалених носіїв інформації, доступ до яких потребує технічних навиків та матеріально-технічного забезпечення [27, с. 239; 15, с. 115].

З такою позицією вчених ми не погоджуємось з наступних підстав.

По-перше, на нашу думку, запропонована науковцями позиція про визнання матеріальних носіїв інформації документами автоматично змусить сторону обвинувачення вдаватися до необхідності обов'язкового вилучення відповідного носія інформації. І такі рішення будуть обґрунтовуватись стороною кримінального провадження ризиками втрати доказових матеріалів, а також посиланнями на ст. 100 КПК України (в частині необхідності збереження речових доказів та запобігання можливим ризиків їх втрати, зміни чи пошкодження) та ч.3 ст. 99 КПК України (в частині необхідності надання до суду оригіналу документа). Відповідно, вилучення носіїв інформації, може призвести до суттєвих обмежень власників (користувачів) у праві власності на майно. Саме тому, на наш погляд, законодавець і передбачив у чинних положеннях КПК України низку обмежувачих норм, які встановлюють особливі (окремі) умови щодо можливості вилучення електронних носіїв інформації. Такі норми, зокрема, містяться у:

– ч. 1 ст. 159 КПК України (тимчасовий доступ до відповідних електронних носіїв інформації здійснюється шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких носіях, без їх вилучення);

– ч. 2 ст. 168 КПК України (забороняється тимчасове вилучення електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, крім випадків, коли їх надання разом з інформацією, що на них міститься, є необхідною умовою проведення експертного дослідження, або якщо такі об'єкти отримані в результаті вчинення кримінального правопорушення чи є засобом або знаряддям його вчинення, а також якщо доступ до них обмежується їх власником, володільцем або утримувачем чи пов'язаний з подоланням системи логічного захисту).

По-друге, наявність великої кількості файлів різного формату на носії інформації не є аргументом для визнання цього носія документом, оскільки ідентифікація (відокремлення) доказових матеріалів від сторонніх файлів може бути здійснена як за допомогою спеціаліста, так і під час експертного дослідження.

По-третє, матеріальні носії інформації не завжди є «маленькими» (як це прийнято вважати) та їх вилучення може вплинути на належне функціонування певного підприємства, установи чи організації, у володінні яких знаходиться відповідний носій.

Таким чином, на нашу думку, рішення про вилучення/витребування технічного носія інформації, на якому

міститься електронний документ, має бути прийнято лише у виключних випадках. Наприклад, якщо такий технічний пристрій використовувався для створення підробленого документа (тобто був використаний як засіб чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення) або якщо відсутні технічні можливості отримання копії електронного документа.

5. Процесуальний порядок витребування/отримання та долучення документів-джерел доказів до матеріалів кримінального провадження.

На наш погляд, для сторін кримінального провадження етапи витребування документів та інформації, що міститься в них, повинні виглядати наступним чином:

1) складання та направлення на адресу фізичної або юридичної особи (володільця документів) письмової вимоги; така вимога може бути надіслана для виконання такими способами: засобами електронного зв'язку; месенджерами; поштовим зв'язком; шляхом «нарочного» вручення;

2) розгляд та виконання володільцем документів письмової вимоги; Якщо письмова вимога стосується юридичної особи, то разом із документами юридична особа може надати й супровідні документи, які пояснюють зміст витребуваних об'єктів;

3) одержання стороною кримінального провадження запитуваних документів шляхом їх витребування; особи одержання запитуваних документів повинні бути визначені залежно від об'єкта та об'єму витребування;

4) огляд стороною кримінального провадження витребуваних речей/документів; за наслідками проведеної слідчої (розшукової) дії – складання протоколу огляду витребуваних документів; зміст такого протоколу має відповідати вимогам ст. 104 КПК. Слід зазначити, що реалізація цього пункту стороною захисту наразі є неможливою, оскільки законом взагалі не регламентовано право захисника складання протоколу;

5) за результатами проведеного огляду – прийняття стороною обвинувачення процесуального рішення щодо долучення документів до матеріалів кримінального провадження.

Етапи отримання сторонами кримінального провадження документів відповідно до ст. 93 КПК України, на наш погляд, повинні виглядати наступним чином:

1) прийняття стороною кримінального провадження письмової заяви від особи, яка має намір добровільно за власною ініціативою передати стороні обвинувачення певний документ;

2) одержання стороною кримінального провадження відповідного документа;

3) огляд отриманих документів; за наслідками проведеної дії – складання протоколу огляду речей та документів; як зазначалось, реалізація цього пункту стороною захисту є неможливою, оскільки законом взагалі не регламентовано право захисника складання протоколу [28, с. 59–82].

Висновки. Проведене нами дослідження дозволяє зробити висновок, що документ як процесуальне джерело доказів є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуків, зображення тощо відомості, який може бути використаний як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження та мають значення для нього, який відповідає вимогам належності, допустимості, достовірності та достатності. Доказове значення має не сам матеріальний об'єкт, а та інформа-

ція, яка на ньому зафіксована (в іншому разі документ визнається речовим доказом відповідно до ч. 2 ст. 98 КПК України). Водночас слід зазначити, що документи як об'єкти витребування в порядку ст. 93 КПК України мають досить розгалужену структуру та класифікацію, що зумовлюється великою кількістю ознак, притаман-

них документу, а також досить широкою сферою його використання. У зв'язку із чим охопити всі види документів (як й інформацію, яка в них міститься), які можуть бути об'єктом витребування в порядку ст. 93 КПК України і вважати їх виключно вичерпними, – фактично є неможливим.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
3. Шепітько В. Криміналістика : курс лекцій. 2-е вид., переробл. і допов. Харків : Одісей, 2005. 352 с.
4. Шепітько В. Ю. Криміналістика : підручник для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Ін Юре, 2004. 728 с.
5. Дем'янчук В. Застосування поняття «документ» у кримінальному процесі. *Правова інформатика*. 2008. № 2 (18). С. 57–60.
6. Іщенко В. Поняття документа як джерела доказів у кримінальному судочинстві. *Право України*. 1997. № 2. С. 42–44.
7. Галущинська Л. І., Науменко Н. В. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навч. посіб. Київ, 2008. 430 с.
8. Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб збирання доказів у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017. 221 с.
9. Палеха Ю. І., Леміш Н. О. Загальне документознавство : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2008. 393 с. URL: http://pidruchniki.com/1083030951366/dokumentoznavstvo/materialna_informatsiyna_skladovi_dokumenta (дата звернення: 20.05.2024).
10. Джерела доказів у кримінальному процесі України : монографія / С. С. Вітвіцький, О. О. Волобуєва, Д. В. Давидова. Київ : Дакор, 2021. 197 с.
11. Коваленко Є. Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 632 с.
12. Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибко В. П. Кримінальний процес України. Київ : Либідь, 1999. 536 с.
13. Доронін І. М. Документи як вид доказів у кримінальному процесі України : монографія. Київ : Вид. Паливода А.В., 2006. 144 с.
14. Грошевий Ю. М., Стахівський С. М. Докази і доказування у кримінальному процесі : наук.-практ. посіб. Київ : КНТ, Видавець Фурса С.Я., 2006. 272 с.
15. Сезонов В. С., Піддубна А. В. Проблемні питання збирання і використання документів як джерел доказів у кримінальному провадженні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2021. Т. 32 (71). № 1. С. 111–118.
16. Слабодзян А. Документ як джерело доказів у кримінальному провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 184–190.
17. Марушев А. Д. Організаційно-тактичні питання застосування кримінально-процесуальних дій для вилучення документів у процесі розслідування кримінального банкрутства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 380–383.
18. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.
19. Докази та доказування у кримінальному провадженні : навч. посіб. / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Духенюк та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 272 с.
20. Ковальчук С. О. Фактичні дані, що містяться у документах, як похідний доказ та межі їх використання у кримінальному провадженні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. Вип. 2 (5). С. 235–244.
21. Гонгало С. Й. Поняття документів, їх види, способи розпізнання та захисту. *Наукові записки. Серія «Право»*. 2006. Вип. 7. С. 153–159.
22. Запотоцький А. П. Класифікація документів як джерела доказів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2007. № 3. С. 199–206.
23. Коваленко А. М. Особливості, тактики огляду електронних документів під час досудового розслідування посягань на життя та здоров'я журналіста. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1 (88). С. 182–191.
24. Цехан Д. М. Правові аспекти використання цифрової інформації як доказу у кримінальному судочинстві. *Процесуальні, тактичні та психологічні проблеми, тенденції та перспективи вдосконалення досудового слідства* : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. Одеса, 2008. С. 206–209.
25. Сіренко О. В. Електронні докази у кримінальному провадженні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 14. С. 208–214.
26. Хижняк Є. С. Особливості огляду електронних документів під час розслідування кримінальних правопорушень. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2017. № 4 (58). С. 80–85.
27. Коваленко А. В. Електронні докази в кримінальному провадженні: сучасний стан та перспективи використання. *Вісник ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка*. 2018. Вип. 4 (84). С. 237–245.
28. Крушеницький А.В. Витребування та отримання речей і документів як засіб збирання доказів у кримінальному провадженні : дис. ... доктора філософії в галузі права : 12.00.09 / Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. 246 с.

References

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]. (2012, April 13). (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro informatsiiu» [The Law of Ukraine «About information»]. (1992, October 02) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].
3. Shepitko, V. (2005). *Kryminalistyka [Criminalistics]*. Kharkov: Odyssei [in Ukrainian].
4. Shepitko, V.Yu. (2004). *Kryminalistyka [Criminalistics]*. Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
5. Demianchuk, V. (2008). Zastosuvannia poniattia «dokument» u kryminalnomu protsesi [Application of the concept of "document" in the criminal process]. *Pravova informatyka – Legal informatics*, 2, 57–60 [in Ukrainian].
6. Ishchenko, V. (1997). Poniattia dokumenta yak dzherela dokaziv u kryminalnomu sudochynstvi [The concept of a document as a source of evidence in criminal proceedings]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 2, 42–44 [in Ukrainian].
7. Haluzynska, L.I., & Naumenko, N.V. (2008) *Ukrainska mova [Ukrainian language]*. Kyiv: N.p. [in Ukrainian].
8. Chub, A.V. (2017). Tymchasovy dostup do rechei i dokumentiv yak zasib zbyrannia dokaziv u kryminalnomu provadzhenni [Temporary access to things and documents as a means of gathering evidence in criminal proceedings]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv: NAVS [in Ukrainian].
9. Palekha, Yu.I., & Lemish, N.O. (2008). *Zahalne dokumentoznavstvo [General documentary science]*. Kyiv: Lira-K. Retrieved from: http://pidruchniki.com/1083030951366/dokumentoznavstvo/materialna_informatsiyna_skladovi_dokumenta [in Ukrainian].
10. Vitvitskyi, S.S., Volobuieva, O.O., & Davydova, D.V. (2021). *Dzherela dokaziv u kryminalnomu protsesi Ukrainy [Sources of evidence in the criminal process of Ukraine]*. Kyiv: Dakor [in Ukrainian].
11. Kovalenko, Ye.H. (2006). *Teoriia dokaziv u kryminalnomu protsesi Ukrainy [The theory of evidence in the criminal process of Ukraine]*. Kyiv : Yurinkom Inter [in Ukrainian].
12. Mykheienko, M.M., Nor, V.T., & Shybk, V.P. (1999). *Kryminalnyi protses Ukrainy [Criminal process of Ukraine]*. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
13. Doronin, I.M. (2006). *Dokumenty yak vyd dokaziv u kryminalnomu protsesi Ukrainy [Documents as evidence in the criminal process of Ukraine]*. Kyiv : Vyd. Palyvoda A.V. [in Ukrainian].
14. Hroshevyi, Yu.M., & Stakhivskyi, S.M. (2006). *Dokazy i dokazuvannia u kryminalnomu protsesi [Evidence and proof in the criminal process]*. Kyiv : KNT, Vydavets Fursa S.Ia. [in Ukrainian].
15. Sezonov, V.S., & Piddubna, A.V. (2021). Problemni pytannia zbyrannia i vykorystannia dokumentiv yak dzherel dokaziv u kryminalnomu provadzhenni [Problematic issues of collection and use of documents as sources of evidence in criminal proceedings]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho – Academic notes of TNU named after V.I. Vernadskyi*, (Vols. 32 (71)), (pp.111–118) [in Ukrainian].
16. Slabodzian, A. (2014). Dokument yak dzherelo dokaziv u kryminalnomu provadzhenni [The document as a source of evidence in criminal proceedings]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy – Scientific journal of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine*, 1, 184–190 [in Ukrainian].
17. Marushev, A.D. (2019). Orhanizatsiino-taktychni pytannia zastosuvannia kryminalno-protsesualnykh dii dlia vyluchennia dokumentiv u protsesi rozsliduvannia kryminalnoho bankrutstva [Organizational and tactical issues of the application of criminal procedural actions for the seizure of documents in the process of investigation of criminal bankruptcy]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 6, 380–383 [in Ukrainian].
18. Kovalenko, V.V., Udalova, L.D., & Pysmennyi, D.P. (Eds.). (2013). *Kryminalnyi protses [Criminal process]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
19. Blahuta, R.I., Hutsuliak, Yu.V., & Dufeniuk, O.M. et al. (2018). *Dokazy ta dokazuvannia u kryminalnomu provadzhenni [Evidence and proof in criminal proceedings]*. Lviv : LvDUVS [in Ukrainian].
20. Kovalchuk, S.O. (2014). Faktychni dani, sheho mistiatsia u dokumentakh, yak pokhidnyi dokaz ta mezhi yikh vykorystannia u kryminalnomu provadzhenni [Factual data that are in the documents, as derived evidence and the limits of their use in criminal proceedings]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk – Carpathian Legal Gazette*, 2, 235–244 [in Ukrainian].
21. Honhalo, S.Y. (2006). Poniattia dokumentiv, yikh vydy, sposoby rozpoznannia ta zakhystu [The concept of documents, their types, methods of recognition and protection]. *Naukovi zapysky. Serii «Pravo» – Proceedings. Law series*, 7, 153–159 [in Ukrainian].
22. Zapototskyi, A.P. (2007). Klasyfikatsiia dokumentiv yak dzherela dokaziv [Classification of documents as sources of evidence]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 3, 199–206 [in Ukrainian].
23. Kovalenko, A.M. (2017). Osoblyvosti, taktyky ohliadu elektronnykh dokumentiv pid chas dosudovoho rozsliduvannia posiahan na zhyttia ta zdorovia zhurnalista [Peculiarities, tactics of review of electronic documents during pre-trial investigation and threats to journalist's life and health]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 1 (88), 182–191 [in Ukrainian].
24. Tsekhan, D.M. (2008). Pravovi aspekty vykorystannia tsyfrovoi informatsii yak dokazu u kryminalnomu sudochynstvi [Legal aspects of the use of digital information as evidence in criminal proceedings]. Proceeding from MIIM '08: *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Protsesualni, taktychni ta psykhologichni problemy, tendentsii ta perspektyvy vdoskonalennia dosudovoho slidstva» – International scientific-practical conference «Procedural, tactical and psychological problems, tendencies and perspectives of advanced cooperation»* (pp. 206–209) Odesa: N.p. [in Ukrainian].
25. Sirenko, O.V. (2019). Elektronni dokazy u kryminalnomu provadzhenni [Electronic evidence in criminal proceedings]. *Mizhnarodnyi yurydychnyi visnyk: aktualni problemy suchasnosti (teoriia ta praktyka) – International legal bulletin: current problems of our time (theory and practice)*, 14, 208–214 [in Ukrainian].

26. Khyzhniak, Ye.S. (2017). Osoblyvosti ohliadu elektronnykh dokumentiv pid chas rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen [Peculiarities of reviewing electronic documents during the investigation of criminal offenses]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Pravo – State and regions. Series: Law*, 4 (58), 80–85 [in Ukrainian].

27. Kovalenko, A.V. (2018). Elektronni dokazy v kryminalnomu provadzhenni: suchasnyi stan ta perspektyvy vykorystannia [Electronic evidence in criminal proceedings: current state and prospects of use]. *Visnyk LDUVS imeni E.O. Didorenka – Herald of the LDUVS E.O. Didorenko*, 4 (84), 237–245 [in Ukrainian].

28. Krushenytskyi, A.V. (2023). Vytrebuvannia ta otrymannia rechei i dokumentiv yak zasib zbyrannia dokaziv u kryminalnomu provadzhenni [Demanding and obtaining things and documents as a means of collecting evidence in criminal proceedings]. *Candidate's thesis*. Kropyvnytskyi: Donetskyy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].

Krushenytskyi Andrii,

Doctor of Philosophy in the specialty 081 Law,
Head of the Department of Criminal Procedure and Criminalistics of the Faculty No. 1
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3441-7088>

Udod Andrii,

PhD in Law, Associate Professor,
Head of the Department of Criminal Law and Criminology of the Faculty No. 1
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8029-4878>

**DOCUMENTS – EVIDENCE SOURCES AS OBJECTS OF DEMAND AND RECEIPT
IN CRIMINAL PROCEEDINGS**

The article highlights problematic issues related to the mechanism of collecting documents – sources of evidence by using such a method of collecting evidence as demand and receipt in accordance with Art. 93 of the CPC of Ukraine. Considered issues related to: the concept, essence, form and features of a document as a source of evidence; the conditions under which the document can be used as a source of evidence; classification of documents according to the nature of the information (fixed in the documents), which can become the object of a claim in accordance with Art. 93 of the CPC of Ukraine; the essence of the electronic document and its use in criminal proceedings as evidence; ratio of documents-material evidence and documents-sources of evidence; the procedural order of requisitioning and involvement of documents-sources of evidence in the materials of criminal proceedings. Formulation of the problem. According to Art. 93 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, one of the ways of collecting evidence by parties to criminal proceedings is to request and receive from state authorities, local self-government bodies, enterprises, institutions and organizations, officials and individuals items, documents, information, expert opinions, audit conclusions and inspection reports. However, the unsettledness of certain issues, in particular regarding the mechanisms of claiming and obtaining the specified objects (including documents as sources of evidence in criminal proceedings), necessitates further scientific research in the outlined direction.

Key words: requisition and receipt of documents, method of gathering evidence, form of requisition, parties to criminal proceedings.